



# ROCZNIK TOMISTYCZNY

12 (2023) 2

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ  
ANNARIUS THOMISTICUS  
THOMISTIC YEARBOOK  
THOMISTISCHES JAHRBUCH  
ANNUAIRE THOMISTIQUE  
ANNUARIO TOMISTICO  
TOMISTICKÁ ROČENKA

# ROCZNIK TOMISTYCZNY

## 12 (2023) 2

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne  
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzusi (sekretarz / secretary), Magdalena Płotka (zast pca redaktora naczelnego / deputy editor), Dawid Lipski, Natalia Herold (internet), Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL:

Michał Zembrzusi, Adam Wielomski, Stanisław Wielgus, Janusz Węgrzecki, Antoni B. Stępień, Arkady Rzegocki, Jerzy Nitychoruk, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Piotr Jaroszyński, Pavol Dancák, Paul J. Cornish, Mehmet Zeki Aydin, Artur Andrzejuk, Anton Adam

RECENZENCI / REVIEWERS

Janusz Węgrzecki, Antoni B. Stępień, Piotr Roszak, Marek Prokop, Mikołaj Krasnodębski, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Piotr Jaroszyński, Ignacy Dec, Paul J. Cornish, Imelda Chłodna-Błach, Marcin Bukała, Henryk Anzulewicz

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Elżbieta Pachciarek (j. polski), Bernice McManus-Falkowska, Ewa A. Pichola, Joanna Pyłat, Magdalena Płotka (j. angielski), Christel Martin, Iwona Bartnicka (j. francuski), Adam M. Filipowicz, Michał Zembrzusi (greka, łacina)

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Małgorzata Biegańska-Bartosiak

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2023

ISSN 2300-1976

Unikalny numer identyfikacyjny – 493506

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2

05-806 Komorów POLSKA

[www.roczniktomistyczny.pl](http://www.roczniktomistyczny.pl)

e-mail: [redakcja@roczniktomistyczny.pl](mailto:redakcja@roczniktomistyczny.pl)

Partner Fundacja PZU



**FUNDACJA**

Druk i oprawa: Sowa Sp. z o.o., ul. Raszyńska 13, 05-500 Piaseczno  
[www.sowadruk.pl](http://www.sowadruk.pl)

# Spis treści

|   |    |
|---|----|
| Od Redakcji (Artur Andrzejuk).....                  | 9  |
| Recenzowanie w nauce                                |    |
| Z Antonim B. St. piem rozmawia Artur Andrzejuk..... | 11 |

## Rozprawy i artykuły

|  |     |
|--|-----|
| Artur Andrzejuk  |     |
| Dowodzenie istnienia Boga w metafizyce Tomasza z Akwinu. Problem „drogi z przyczynowo ci sprawczej” ( <i>ex causa efficientis</i> ).....                               | 19  |
| Tomasz Pawlikowski   |     |
| Czy w. Tomasz z Akwinu korzystał z <i>De veritate</i> Roberta Grosseteste'a? Punkty styczne w nauczaniu o prawdzie obu myślicieli .....                                | 33  |
| Michał Zembrzuski  |     |
| Metafizyka substancji duchowych w <i>Quaestiones de spiritualibus creaturis</i> .....  | 55  |
| Henryk Majkrzak  |     |
| Cuda Jezusa Chrystusa w objaśnieniu w. Tomasza z Akwinu.....   | 75  |
| Artur Andrzejuk  |     |
| Antropologia filozoficzna w teologii w. Tomasza z Akwinu.....  | 87  |
| Magdalena Płotka   |     |
| Tomasz z Akwinu o gniewie i jego moralnym uzasadnieniu w <i>S. th.</i> I-II, q. 46-48 i II-II, q. 158 .....  | 103 |
| Izabella Andrzejuk   |     |
| Problematyka kontemplacji w tekstach Tomasza z Akwinu. Wybrane zagadnienia.....  | 115 |
| Małgorzata Łuszczyska  |     |
| <i>Ius et lex</i> , czyli rozważania w. tego Tomasza z Akwinu nad prawem.....  | 129 |
| Bartosz Zalewski   |     |
| Podmiot legitymowany do tworzenia prawa według w. Tomasza z Akwinu. Próba egzegezy <i>Summy teologii</i> I-II, q. 90, a. 3 .....                                       | 149 |
| Adam Machowski   |     |
| Aktualność filozofii politycznej Akwinaty. O strzeżeniu epistemologicznym z XIII wieku .....   | 163 |
| Bartosz Adamski  |     |
| Gdyby miłość była konieczna. Kilka uwag o konieczności miłości i wolności Boga w dziele stworzenia według w. Tomasza z Akwinu .....                                    | 181 |
| Przemysław Artemiuk  |     |
| Dlaczego teolog fundamentalny powinien czytać w. Tomasza z Akwinu?.....  | 191 |
| Jacek Banaś  |     |
| w. Tomasz z Akwinu o znaczeniu prawdy i miłości oraz roli nauczyciela w zdobywaniu wiedzy, czyli co w niego mówił filozof średniowieczny do współczesnej edukacji..... | 215 |

|   |     |
|---|-----|
| Bożena Listkowska   |     |
| Mito niemo liwa? Analiza uj. relacji człowiek-zwierz w filozofii w. Tomasza z Akwinu i tomizmie konsekwentnym Mieczysława Gogacza ..... | 227 |
| Martyna Kozakiewicz   |     |
| Czy Joseph Ratzinger zajmował si. teologii Akwinaty?.....   | 247 |
| Dawid Lipski  |     |
| Why Human Being is a Composite of a Plurality of Forms? – John Pechar’s Arguments.....  | 261 |
| Valentine Aghoghophia Ovie  |     |
| Aquinas on the Fullness of the Grace of Mary.....   | 271 |

### Edycje i tłumaczenia

|   |     |
|---|-----|
| Bartłomiej Uzar, Konstanty Milancej, Jan Siwierski                          |     |
| Matteo Liberatore i jego metafizyka. Wst. p do tłumaczenia.....             | 285 |
| Matteo Liberatore   |     |
| Metaphysica generalis seu ontologia / Metafizyka ogólna albo ontologia..... | 291 |

### Sprawozdania i recenzje

|   |     |
|---|-----|
| Dominika Rejewska   |     |
| Sprawozdanie. Sympozjum tomistyczne w 700-lecie kanonizacji w. Tomasza z Akwinu .....   | 331 |
| Michał Zembrzusi  |     |
| Tomizm na XII Polskim Zje. dzie Filozoficznym w Łodzi .....   | 343 |
| Katarzyna Werkowicz   |     |
| To samo lidera i jego etyczna formacja. Recenzja: Piotr Paweł Orłowski, <i>To samo lidera i jego etyczna formacja z perspektywy traktatu w. Tomasza z Akwinu o rz. duch. Bożych (S.Th., I, 103-119)</i> , Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toru. 2022 ..... | 347 |
| Artur Andrzejuk   |     |
| W. ród ksi. ek o Tomaszu z Akwinu. Recenzja: Eleonore Stump, <i>Akwinata</i> , tłum. Piotr Lichacz, Poznań-Warszawa 2022 (oryginał: Eleonore Stump, <i>Aquinas</i> , London and New York 2003).....   | 367 |
| Ewa A. Pichola  |     |
| Realizacja zada. edukacyjnych i wychowawczych przez nauczyciela filozofii w szkole. redniej. Recenzja ksi. ki Agnieszki Gondek <i>Filozofia wychowania. Filozofia jako podstawa wykształcenia ogólnego w szkole. redniej</i> , Warszawa 2021, s. 254.....                       | 387 |
| Nota o Autorach.....  | 395 |

# Table of Contents

|   |    |
|---|----|
| Editorial (Artur Andrzejuk) .....                       | 9  |
| Peer review in science                                  |    |
| Artur Andrzejuk's Interview with Antoni B. St pie ..... | 11 |

## Dissertations and articles

|  |     |
|--|-----|
| Artur Andrzejuk<br>Proof for the Existence of God in Metaphysics of Thomas Aquinas.<br>Problem of "the efficient cause" ( <i>ex causa efficientis</i> ).....                                       | 19  |
| Tomasz Pawlikowski<br>Does St. Thomas Aquinas Used Robert Grosseteste's <i>De veritate?</i><br>Common Elements in Their Teaching About the Truth.....  | 33  |
| Michał Zembrzuski<br>The Metaphysics of the Spiritual Substances in <i>Quaestiones de spiritualibus creaturis</i> .....  | 55  |
| Henryk Majkrzak<br>Miracoli di Gesu Cristo secondo san Tommaso d'Aquino .....  | 75  |
| Artur Andrzejuk<br>Philosophical Anthropology in Theology of St. Thomas Aquinas.....   | 87  |
| Magdalena Plotka<br>Thomas Aquinas on Anger and its Moral Justification<br>( <i>S. th</i> I-II, q. 46-48 and II-II, q. 158).....   | 103 |
| Izabella Andrzejuk<br>Problem of Contemplation in the Texts of Thomas Aquinas. Chosen Aspects.....   | 115 |
| Małgorzata Łuszczyska<br><i>Ius et lex</i> , or the Thoughts of Saint Thomas Aquinas on Law.....   | 129 |
| Bartosz Zalewski<br>A Legislator According to St. Thomas Aquinas. An Attempt at Exegesis<br>of <i>Summa theologiae</i> I-II, q. 90, a.3 .....  | 149 |
| Adam Machowski<br>The actuality of Aquinas' Political Philosophy. Epistemological Warnings<br>from the Thirteenth Century .....  | 163 |
| Bartosz Adamski<br>If Love was Necessary. A Few Words on the Necessity of Love and the Freedom<br>of God in the Act of Creation in St. Thomas Aquinas .....  | 181 |
| Przemysław Artemiuk<br>Why a fundamental Theologian Should Read St. Thomas Aquinas?.....   | 191 |
| Jacek Bana<br>St. Thomas Aquinas on the Importance of Truth and Wisdom and the Role<br>of a Teacher in Acquiring Knowledge, or what the Medieval Philosopher<br>Can Bring to Modern Education..... | 215 |



|   |     |
|---|-----|
| Bożena Listkowska   |     |
| Impossible love? Analysis of the Human-Animal Relationship in the Philosophy of St. Thomas Aquinas and Consequential Thomism of Mieczysław Gogacz ..... | 227 |
| Martyna Kozakiewicz   |     |
| Was Joseph Ratzinger Involved in the Study of Aquinas' Theology?.....   | 247 |
| Dawid Lipski  |     |
| Why Human Being is a Composite of a Plurality of Forms? – John Peckham's Arguments.....   | 261 |
| Valentine Aghoghophia Ovie  |     |
| Aquinas on the Fullness of the Grace of Mary.....   | 271 |

### Editions and Translations

|  |     |
|--|-----|
| Bartłomiej Uzar, Konstanty Milancej, Jan Siwierski                         |     |
| Matteo Liberatore and his metaphysics. Introduction to translation.....    | 285 |
| Matteo Liberatore  |     |
| Metaphysica generalis seu ontologia / General Metaphysics or Ontology..... | 291 |

### Reports and Reviews

|  |     |
|--|-----|
| Dominika Rejewska  |     |
| Report. Thomistic Symposium on the 700th Anniversary of the Canonization of St. Thomas Aquinas .....   | 331 |
| Michał Zembrzuski  |     |
| Thomism at the 12th Polish Philosophical Congress in Łódź .....  | 343 |
| Katarzyna Werkowicz  |     |
| Leader's Identity and Ethical Formation. Review: Piotr Paweł Orłowski, <i>To samo lidera i jego etyczna formacja z perspektywy traktatu w. Tomasza z Akwinu o rzadach Bożych (S.Th., I, 103-119)</i> , Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2022 ..... | 347 |
| Artur Andrzejuk  |     |
| Among the Books On Thomas Aquinas. Review: Eleonore Stump, <i>Akwinata</i> , transl. Piotr Lichacz, Poznań-Warszawa 2022 (oryginał: Eleonore Stump, <i>Aquinas</i> , London and New York 2003).....  | 367 |
| Ewa A. Pichola   |     |
| Implementation of Educational and Pedagogical Tasks by a Philosophy Teacher in High School. The Review of the Book by Agnieszka Gondek <i>Filozofia wychowania. Filozofia jako podstawa wykształcenia ogólnego w szkole redniej</i> , Warszawa 2021, s. 254 .....            | 387 |
| Note about authors.....  | 395 |

## Recenzowanie w nauce

O pisaniu recenzji naukowych, ich kryteriach i zwyczajach  
zwi zanych z recenzowaniem,  
z Antonim B. St pniem rozmawia Artur Andrzejuk

**Artur Andrzejuk:** *Panie Profesorze, jakiś czas temu rozmawialiśmy w „Roczniku Tomistycznym” (RT 4 z 2015) o kształceniu filozoficznym, o poszczególnych etapach i formach tego kształcenia. Dzisiaj chcielibyśmy się chwilę zatrzymać nad bardziej technicznymi sprawami, do których należy sposób przygotowywania recenzji, zarówno recenzji prac dyplomowych, recenzji do stopni naukowych, jak i w ogóle pisania recenzji omawiających czy dyskusyjnych różnych publikacji, jak książki czy artykuły, a także recenzji wydawniczych. Szczególnie w odniesieniu do recenzji do stopni naukowych jest bardzo duże zamieszanie, ponieważ (na przykład w odniesieniu do habilitacji) ministerstwo mniej więcej co dwa lata zmienia rozporządzeniem ministra katalog wymagań, które recenzent powinien w swojej opinii uwzględnić.*

*Na szczęście recenzenci się tym nie kierują, bo nie odszukują tych co chwila zmienianych szczegółowych wytycznych, gdyż jest pewna tradycja struktury takich recenzji, czyli tego, co powinno się w nich znaleźć.*

*Chciałbym zacząć od pytania o recenzję pracy magisterskiej, pracy, która kończy studia. Na co tutaj należy zwrócić uwagę i co jest podstawą oceny magisterium według Pana Profesora?*

**Antoni B. Stępień:** *Zasadnicz spraw w pracy magisterskiej, która nie jest jeszcze rozpraw naukow , jak to niektórzy mówi , jest ukazanie, e autor zdobył warsztat, e dysponuje umiejętnościami badawczymi, zwi zanymi z dan dziedzin , która jest tematem pracy magisterskiej. Czyli jak autor pisze na tematy meta zyczne, to opano-*

wał aparatur meta zyczn , zna literatur meta zyczn i tak dalej, a jak pisze na tematy teoriopoznawcze to wie, co to jest teoria poznania, zna najnowsz literatur na ten temat, zna histori problematyki i tak dalej. Chodzi wi c o takie wst pne wiadomo ci i o warsztat, czyli e autor opanował wła ciw metod naukow stosowan w danej dziedzinie. Od pracy magisterskiej nie da si adnej nowo ci, czyli eby magistrant co nowego zrobił, wymy lił now argumentacj czy postawił now tez . Chodzi za o to, eby student wzi ł jaki wa ny w danej dziedzinie problem i pokazał, e ma opanowany warsztat umo liwiaj cy podej cie do tego problemu i rozwa enie go. W opinii o pracy magisterskiej na wst pie powinno by jakie streszczenie, poinformowanie o tematyce, ukazuj ce, e autor jest w danej dziedzinie czytany, e zna literatur . Ponadto powinna by tam informacja, jak metod stosuje i rozstrzygni cie, na ile jest to wła ciwa lub niewła ciwa metoda do opracowania tego tematu czy tego problemu, który porusza w pracy.

**Artur Andrzejuk:** *Jakie sę według Pana Profesora kryteria oceny takiej pracy?*

**Antoni B. Stępień:** Magistrant musi pokaza wła nie, e wie, o czym pisze, e zna tematyk , zna literatur i wie, jak metod nale y si poslu y , eby zaj si tym tematem i go odpowiednio przeanalizowa .

**Artur Andrzejuk:** *W formularzu, który dzisiaj obowiązuje przy ocenie pracy magisterskiej jest pytanie o to, czy praca wnosi coś nowego, czyli wynikłoby z tego, że praca magisterska może zawierać pewne naukowe novum.*

**Antoni B. Stępień:** Oczywiście. S prace magisterskie, które s prawie na poziomie prac doktorskich, ale to jest przypadek, to nie jest wymóg. Wymogiem jest pewna wiedza oraz swobodne i trafne operowanie warszatem.

**Artur Andrzejuk:** *I wobec tego: praca doktorska.*

**Antoni B. Stępień:** W pracy (rozprawie) doktorskiej istotne jest jakie naukowe *novum*. Polega ono albo na sposobie sformułowania problemu, albo na ocenie dotychczasowego stanu bada , albo na postawieniu nowej tezy, albo zaprezentowaniu nowej argumentacji, a wi c na przeprowadzeniu pewnej polemiki w zakresie tych wszystkich kwestii. Rozprawa doktorska musi wi c zawiera we wst pie najpierw dokładne uj cie problemu, pokazanie historii tego problemu, wskazuj ce na znajomo literatury, nast pnie powinien by wybór wła ciwej metody i w rezultacie albo obalenie jakiej argumentacji, albo sformułowanie nowej argumentacji, albo postawienie nowej tezy. Cho niekoniecznie musi to by nowa teza, ale wystarczy, jak jest nowa argumentacja albo obalenie argumentów dotychczas uwa anych za wa ne.

**Artur Andrzejuk:** *A co powinno się znaleźć w recenzji rozprawy doktorskiej?*

**Antoni B. Stępień:** W recenzji doktoratu powinny by wypunktowane te wszystkie wymienione przed chwil wymogi, to znaczy, czy wiadomo, e autor jest oswojony z tematem, z cał dziedzin , a w niej z problemem, który podejmuje. Bo praca doktorska powinna by skierowana na pewien problem, skoncentrowana na pewnym okre lonym temacie i na ten temat musi by

owa nowo , o któr w doktoracie chodzi. Recenzji doktorskiej nie powinno si pisa tak, e głównie streszcza si doktorat i przy okazji co si powie. Porz dnie zrobiona recenzja doktorska dzieli na si dwie cz ci, z których pierwsza stanowi jej charakterystyk formaln , a druga – ocen merytoryczn . Charakterystyka formalna odnosi si do takich spraw jak sam temat, jego sformułowanie, odzwierciedlenie w strukturze rozprawy i sama ta struktura, ponadto j zyk i wszystko, co si wi e z pisaniem: komunikatywno , przejrzysto , odpowiednia dokumentacja w przypisach i tak dalej. Ocena merytoryczna dzieli si na immanentn , w której si odpowiada na pytanie, czy autor zrealizował swoje zamierzenia, oraz transcendentn , w której dokonuje si oceny tezy doktorskiej: czy jest prawdziwa, czy argumentacja jest prawidłowa, no i... czy sam temat jest wa - ny i nowy. Ponadto nale y oceni prac z referowania stanu bada , czyli erudycj autora. Najwa niejsza jest jednak ocena naukowego *novum*, traktowanego zreszt do szeroko. Mo e by to – powtórzmy – nowa teza, nowa argumentacja, a nawet uporz dkowanie wiadomo ci na dany temat lub usytuowanie go na nowym tle problemowym. Recenzj powinna ko czy jednoznaczna ocena.

Od recenzji rozprawy doktorskiej pisanej przez recenzenta powołanego do jej oceny ró ni si opinia promotora, który raczej „propaguje” prac , wobec czego nie musi wytyka bć dów. Ponadto krótko przedstawia samego doktoranta.

**Artur Andrzejuk:** *Bardzo często słyszy się opinię, że recenzenci myślą recenzję*

*doktoratu z recenzją wydawniczą. Wobec tego chciałbym zapytać o recenzję wydawniczą, jak według Pana Profesora, powinna ona wyglądać?*

**Antoni B. Stępień:** Zasadniczym celem recenzji wydawniczej jest poinformowanie wydawcy, czy warto recenzowan publikacj wyda czy te nie. Dan publikacj mo e by warto wyda albo ze wzgl dów nansowych, albo ze wzgl du na wag problemu, czyli ocenia si , czy problem jest na tyle wa ny, e warto publicznie zademonstrowa sposób uj cia tego problemu czy jakiego tematu. I to jest główny akcent recenzji wydawniczej. Ta warto pracy mo e polega na randze zawarto ci albo argumentacji, albo e autor w ogóle si zaj ł cało ciowo pewn spraw , e próbował dokona syntezy na jaki temat, omówi jaki problem. W ka dym razie w recenzji wydawniczej chodzi przede wszystkim o to, czy warto publikowa dan prac , czy zawiera ona co interesuj cego, co nale ałoby opublikowa . Przygotowuj c recenzj wydawniczej , zwraca si uwag na nast puj ce pytania: o czym jest praca (główny temat i teza pracy), czy jej struktura jest przejrzysta, czy temat opracowany jest wła ciwie pod wzgl dem merytorycznym. Nast pnie nale y si zastanowi , jaki po ytek b dzie z jej opublikowania, i w konkluzji zawrze odpowiedź na zasadnicze pytanie takiej recenzji, a mianowicie czy recenzowana praca zasługuje na opublikowanie. Oczywiście, gdy czyta si dan prac , to wtedy mo na zwróci uwag na ró ne rzeczy niejako po drodze (tu si krzy uj ró ne sprawy), ale główny cel takiej recenzji jest inny.

**Artur Andrzejuk:** *No i recenzja habilitacyjna: Czym ona różni się od recenzji doktoratu?*

**Antoni B. Stępień:** No właśnie, bardzo często habilitacja to jest gorszy doktorat danego autora. Wiadomo przede wszystkim, że praca habilitacyjna powinna wnosić coś nowego, nie na temat jakiegoś jednostkowego problemu, tylko dla całej dziedziny nauk, powinna być ważna dla pewnej dziedziny naukowej. Wiadomo nie można powiedzieć, że praca habilitacyjna to jest druga praca doktorska na jakiś nowy temat. W pracy habilitacyjnej przeważają pewne syntezy, albo taki problem, który wcześniej jest dla całej dziedziny, czyli jakiś problem w złoży, i wtedy przedmiotem rozprawy habilitacyjnej może być problem, ale taki, który angażuje właśnie ciwie całą dziedzinę nauk. I to jest zasadnicza różnica pomiędzy doktoratem i habilitacją. I wobec tego to musi mieć swoje odzwierciedlenie w recenzji habilitacyjnej, która ponadto odnosi się szerzej do dorobku naukowego habilitanta i udziału w życiu naukowym danego środowiska. Wobec tego elementy recenzji habilitacyjnej są następujące. Najpierw do krótko, ale nie ogólnikowo, przedstawia osobę habilitanta, zwracając uwagę na jego działalność naukową, publikacje, aktywność dydaktyczną, ewentualną działalność organizacyjną na rzecz nauki. Następnie lub na zakończenie tej części należy wspomnieć ogólnie o charakterze dorobku naukowego habilitanta i ocenić ten dorobek.

Recenzja samej rozprawy habilitacyjnej powinna zawierać krytyczną jej analizę, szczególnie w odniesieniu do nowości naukowych i wagi podję-

tych badań dla danej dziedziny nauki. Ważne jest bowiem, aby samodzielny pracownik naukowy (a takim się staje doktor po habilitacji) nie był znawcą jednego tematu. Dalej recenzja habilitacyjna zbudowana jest według tradycyjnego schematu. Najpierw wiadomość zawiera streszczenie, wykazujące głównie w tekście pracy i uzasadniające jej strukturę, następnie przeprowadza się ocenę formalną pracy, wskazując na jej pozytywne i negatywne, a następnie ocenę merytoryczną, równie wypunktowując zalety i wady pracy. W podsumowaniu, jeżeli recenzja jest pozytywna, stwierdza się, że wady i usterki nie umniejszają wartości pracy.

**Artur Andrzejuk:** *Ostatnią recenzję, jaką się pisze, jest recenzja do tytułu profesorskiego. Czym powinna się charakteryzować?*

**Antoni B. Stępień:** Trzonem takiej recenzji musi być rozstrzygnięcie, czy działalność pisarska i dydaktyczna kandydata jest owocna. Można wskazać, że na przykład rozszerzył tematykę zainteresowań, że nauczył pewnych metod, że podjął w swojej twórczości tematy dotychczas zaniedbane albo niedocenione i tak dalej. A wiadomość ocenia się dotychczasową twórczość i działalność kandydata oraz – jak powiem – ich owoce dydaktyczne i naukowe.

**Artur Andrzejuk:** *I jeszcze na koniec chciałem zapytać o recenzje w czasopiśmie, czyli takie, które ukazują się w dziale recenzji. Dzisiaj bardzo często spotykamy się z recenzjami, które są pewnymi komunikatami na temat publikacji.*

**Antoni B. Stępień:** To zależy od tego, w jakim czasopiśmie się umieszcza – naukowym czy innym – czy co

si chce osi gn . Ale przede wszystkim taka recenzja musi odpowiednio stre ci zawarto publikacji oraz zaznaczy jej wag , np. gdy zawiera jak nowo , gdy ma znaczenie współcze nie. Trzeba si te liczy z charakterem odbiorcy pi-sma, w którym si publikuje.

**Artur Andrzejuk:** *Czy recenzując ja-kąś większą całość, na przykład książkę, można zdaniem Pana Profesora podjąć polemikę tylko z jakąś jedną tezą, z jakimś jednym zagadnieniem?*

**Antoni B. Stępień:** Nie, raczej nie powinno by tak, e gdy ksi ka zawiera na przykład trzy rozdziały, to recenzja zajmuje si tylko jednym. Trze-ba odnie si do wszystkiego, chocia oczywi cie nierównomiernie, bo to za-le y albo od kompetencji recenzenta, albo od wagi tych cz ci składowych. No, ale recenzja musi poinformowa o cało ci. Recenzent mo e powiedzieć : z takich to, a takich wzgl dów zajmu-je si szczegółowiej dan spraw albo dlatego, e recenzent jest specjalist od tego tematu, albo uwa a, i tam jest co ciekawego, wartego odnotowania.

**Artur Andrzejuk:** *A polemiki?*

**Antoni B. Stępień:** Tadeusz Cze-owki, który według Izydory D mb-skiej był najbardziej podobnym do Twardowskiego jego uczniem, redagu-j c „Ruch Filozo czny”, przyjmował zasad , e w polemikach umo liwia si dyskutantom po dwie wypowiedzi. Na przykład, gdy na recenzj ksi ki zare-aguje jej autor, to recenzentowi umo li-

wia si odpowied na t reakcj . W ten sposób ka dy z nich dwa razy zabiera głos: autor wypowiada si w recenzowa-nej ksi ce i w odpowiedzi na recenzj , recenzent – w recenzji i w odpowiedzi na zareagowanie autora. Dalej dyskusj mo na, według Cze owskiego, kontynuowa tylko pod warunkiem, e dyskutanci wprowadz jaki nowy temat lub problem. W przeciwnym wypadku dyskusj si zamyka. Pami tam, e gdy artykuł Romana Ingardena o poznaniu cudzej psychiki skrytykował Tadeusz Witwicki (syn i ucze Władysława Wi-twickiego) i Ingarden mu odpowiedział, a Witwicki ustosunkował si do tej od-powiedzi, to Cze owski nie pozwolił Ingardenowi dalej ci gn tej polemiki, poniewa kolejna odpowied Ingarde-na nie wносиła, zdaniem Cze owskie-go, nic nowego. Podobnie, gdy ucze Cze owskiego, Leon Guma ski, wydał ksi k *Istnienie i logika*, a ja napisałem w „Ruchu Filozo cznym” jej recenzj , na któr Guma ski zareagował, a ja za mu odpowiedziałem, to kolejnej polemiki w tej sprawie Cze owski od Guma skiego nie przyj ł (Guma ski napisał wtedy prywatny list, na który mu odpisałem). Takie były to zwyczaje, które warto tak e i dzi respektowa .

**Artur Andrzejuk:** *W ten sposób wy-czerpaliśmy chyba temat recenzowania w nauce. Bardzo dziękuję Panu Profesorowi za rozmowę.*

Kwiecie 2023



## Nota o Autorach

**Bartosz Adamski** – ks. mgr, absolwent Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Toruńskiej. Studia filozoficzno-teologiczne ukończył na Wydziale Teologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, uzyskując tytuł zawodowy magistra teologii na podstawie pracy pt. *„In libertatem vocati” (Ga 5, 13). Wolno w Chrystusie w świetle piątego rozdziału „Super Epistolam S. Pauli Apostoli ad Galatas lectura” w. Tomasza z Akwinu.* Za pracę otrzymał Nagrodę im. prof. Mieczysława Gogacza (laureat X edycji). Obecnie pełni funkcję prefekta roku propedeutycznego w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Toruńskiej.

**Artur Andrzejuk** – prof. dr hab., prof. zwyczaj. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, na którego Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej kieruje Katedrą Historii Filozofii. Przewodniczący Naukowego Towarzystwa Tomistycznego, redaktor naczelny Rocznika Tomistycznego. Autor szeregu publikacji z zakresu filozofii i teologii średniowiecznej, tomizmu, etyki i klasycznej filozofii człowieka. Interesuje się filozofią bytu, antropologią filozoficzną i etyką. Jest uczniem (i następcą na Katedrze) Profesora Mieczysława Gogacza.  
Nr ORCID: 0000-0002-7926-4070

**Izabella Andrzejuk** – dr, wykładowca filozofii w Akademii Białskiej im. Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego, Polskiego Towarzystwa Pedagogiki Filozoficznej oraz redakcji „Rocznika Tomistycznego”. Jest autorką ponad osiemdziesięciu artykułów o tematyce filozoficznej. Jej zainteresowania naukowe koncentrują się wokół historii filozofii (arystotelizm, tomizm, filozofia polska), etyki, klasycznej teorii człowieka, filozoficznych podstaw mistyki. Napisała książkę pt. *Filozofia przyjaźni. Tomasz z Akwinu* (Warszawa 2007), (wspólnie z Arturem Andrzejukiem) *Tomasz z Akwinu jako etyk* (Warszawa 2021) oraz *Od etyki Arystotelesa do filozofii moralnej Tomasza z Akwinu*, (Warszawa 2021).  
Nr ORCID: 0000-0002-4961-2580



**Przemysław Artemiuk** – ks. prof. ucz., dr hab., teolog fundamentalny, adiunkt na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym w Łomżyńcu oraz przewodniczący Stowarzyszenia Teologów Fundamentalnych w Polsce. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Ostatnio opublikował monografię *Kim jest papież w Kościele? Szkice z teologii prymatu* (Płock 2022), a także zredagował tomy studiów *Odcienie polskiego katolicyzmu* (Płock 2022) oraz *Hermeneutyka i apologia. W kręgu myśli teologicznej ks. Henryka Seweryniaka* (Płock 2022).  
Nr ORCID: 0000-0001-5337-0329

**Jacek Banaś** – nauczyciel, etyk; zastępca dyrektora Departamentu Kształcenia Ogólnego i Podstaw Programowych (MEiN).

**Magdalena Bejm** – magister filologii klasycznej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Od 2020 roku asystent dydaktyczny w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, prowadzi lektorat języka łacińskiego i greki starożytnej. Główne kierunki zainteresowań naukowych: mediewistyka, literatura nowołacińska XVI wieku, edytorstwo. Przygotowuje edycję cap. XXXIX-XL *Victoria Deorum, sive veri herois eductio* S.F. Klonowica wraz z komentarzem edytorskim.

**Marcin M. Grabowski** – absolwent filozofii na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Do jego zainteresowań należą metafizyka tomistyczna, historia filozofii starożytnej i chemia organiczna.  
Nr ORCID: 0009-0009-1072-2641

**Martyna Kozakiewicz** – mgr, doktorantka w Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie na kierunku nauk teologicznych.

**David Lipski** – dr, adiunkt w Instytucie Społecznych Podstaw Penitencjarystyki Akademii Wymiaru Sprawiedliwości. Stypendysta Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego (Liechtenstein), Fundacji Lanckorońskich z Brzezia (Londyn) oraz Deutscher Akademischer Austausch Dienst (Kolonja). Redaktor w czasopiśmie „Pro Fide, Rege et Lege” oraz w „Roczniku Tomistycznym”. Nauczyciel dyplomowany etyki w szkole podstawowej i średniej.  
Nr ORCID: 0000-0003-2136-0622

**Bożena Listkowska** – dr, adiunkt w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Ukończyła studia filologiczne na Wydziale Humanistycznym Akademii Bydgoskiej oraz studia filozoficzne na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Doktorat nauk humanistycznych w zakresie filozofii otrzymała na UKSW w wyniku obrony rozprawy pt. *Lowy skie modyfikacje tomizmu tradycyjnego w pracach ks. Piotra Chojnackiego*; wersja książkowa: *Tomizm otwarty Piotra Chojnackiego* (Bydgoszcz 2014). Prowadzi badania nad współczesną filozofią polską. Przedmiotami jej zainteresowania są w szczególności filozofia człowieka i metafizyka. Współredaktor serii książek: *Tomizm polski 1879–1918. Słownik filozofów*, *Tomizm polski 1919–1945. Słownik filozofów* i *Tomizm polski 1946–1965. Słownik filozofów*. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego.  
Nr ORCID: 0000-0002-6635-5934

**Małgorzata Łuszczyska** – dr hab., prof. ucz. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, pracownik w Katedrze Doktryn Polityczno-Prawnych i Prawa Rzymskiego na Wydziale Prawa i Administracji UMCS. Jest autorem licznych publikacji naukowych z zakresu filozofii prawa oraz historii doktryn polityczno-prawnych. Zainteresowania naukowe oscylują wokół problematyki społecznej nauki Kościoła katolickiego, tomizmu, myśli politycznej i prawnej przedwojennych, normatywizmu i jego krytyki, rozwoju filozofii prawa w okresie dwudziestolecia międzywojennego w Polsce. Członek Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, Polskiego Towarzystwa Myśli Politycznej. Redaktor czasopisma „Annales UMCS sekcja G (Ius)”.  
Nr ORCID: 0000-0002-4387-8820

**Adam Machowski** – ks. dr, wykładowca filozofii i etyki w Akademii Jagiellońskiej w Toruniu. Obronił doktorat z teologii poświęcony moralno-etycznym aspektom *De regno* Tomasza z Akwinu i doktorat z filozofii na Universidad de Navarra zatytułowany *Participatio politica en Tomás de Aquino* odczyt interpretacji filozofii politycznej Akwinaty zawartej w *Komentarzu do „Polityki”* i w *Sumie teologicznej*. Autor wielu artykułów odnoszących się do doktryny społecznej i politycznej Tomasza z Akwinu. Ostatnio głównym tematem badań są studia komparatystyczne nad sprawnościami moralnymi u Akwinaty i Konfucjusza – książka: *Cnoty społeczne u Konfucjusza i Tomasza z Akwinu. Studium porównawcze nad sprawnościami moralnymi Wschodu i Zachodu*.  
Nr ORCID: 0000-0003-0681-0728

**Henryk Majkrzak SCJ** – doktor habilitowany teologii dogmatycznej, doktor teologii życia wewnętrznego i doktor filozofii człowieka, kierownik Sekcji Filozoficznej Polskiego Towarzystwa Teologicznego oraz członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego i Polskiego Towarzystwa Tomasza z Akwinu, miłośnik dzieł i nauczania św. Augustyna, św. Tomasza z Akwinu i innych doktorów Kościoła. Wieloletni wykładowca w Wyższym Seminarium Misyjnym Książy Sercanów w Stadnikach oraz w różnych uczelniach kościelnych w Krakowie i okolicach, współpracujący z wieloma czasopismami naukowymi, autor ponad 140 publikacji, w tym 18 księzek. Swoją działalnością wspiera rodzinę, patriotyzm i pamięć o żołnierzach Wyklętych, czyli Niezlomnych.

**Konstanty J. Milancej** – student filozofii na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Do jego zainteresowań należą historia scholastycznej filozofii naturalnej i metafizyki.

Nr ORCID: 0009-0000-9575-8217

**Valentine Agbogho Ovie** – ks. mgr, zwierzany z Zakonem św. Augustyna w prowincji nigeryjskiej (urodził się w Lagos w Nigerii). W 2012 roku uzyskał na Uniwersytecie św. Tomasza z Akwinu w Makurdi w stanie Benue licencjat z filozofii, a w 2017 roku na Uniwersytecie św. Augustyna w Jos, w stanie Plateau licencjat z teologii. Pogląbiając swoje naukowe zainteresowania studiował teologię uzyskując w 2022 roku na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie tytuł magistra teologii dogmatycznej. Obecnie kończy swoją rozprawę doktorską z teologii dogmatycznej. Ponadto od sześciu lat pracuje jako wikariusz w Archidiecezji Warszawskiej, zajmując się anglojęzycznym społeczeństwem katolickim. Publikuje artykuły na tematy teologiczne związane z angelologią, kosmogonią, mariologią i epistemologią.

**Tomasz Pawlikowski** – dr hab., pracownik naukowy w Bibliotece Publicznej m. st. Warszawy – Bibliotece Głównej Województwa Mazowieckiego. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Opublikował kilkadziesiąt tekstów naukowych w formie artykułów, recenzji lub monografii, głównie z zakresu filozofii, z których największe znaczenie ma książka *Prawda następnym istnieniem. Problem prawdy w interpretacji św. Tomasza z Akwinu* (2013). Jest ponadto autorem 127 haseł w Powszechnej Encyklopedii Filozofii i 32 w Encyklopedii Filozofii Polskiej. Podejmuje także tematy związane z historią księgozbiorów.

Nr ORCID: 0000-0003-0618-611X

**Ewa Agnieszka Pichola** – dr, absolwentka Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Doktorat z filozofii obroniła w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego na podstawie rozprawy, w której analizowała dorobek Dietricha von Hildebranda z perspektywy obecności w tekstach modernistycznych w jego pismach. Interesuje się zagadnieniami z pogranicza metafizyki i psychologii, a szczególnie filozoficznymi podstawami koncepcji psychologicznych oraz antropologicznymi aspektami prawdy.  
Nr ORCID: 0000-0001-6078-7384

**Magdalena Płotka** – dr hab., profesor uczelni w Katedrze Historii Filozofii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Pełni funkcję z-cy dyrektora Instytutu Filozofii oraz z-cy przewodniczącego Rady Dyscypliny Filozofia. Jest ponadto z-c redaktora naczelnego Rocznika Tomistycznego i członkiem Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Zainteresowania naukowe M. Płotki skupiają się wokół średniowiecznej filozofii praktycznej, historii filozofii polskiej w XV i XVI wieku, paleografii łacińskiej oraz filozofii współczesnej. Jest autorką książek: *Metafizyka i semantyka. Filozofia Jana Wersora* (Warszawa, 2013), *Filozofia jako praktyka. My i krakowski praktycyzm w XV i XVI wieku* (Warszawa 2016) oraz *Tomasz z Akwinu o przyjemności*, (Warszawa 2021). Publikuje w „Rocznikach Filozoficznych”, „Edukacji filozoficznej”, „Filosofii”, „Roczniku Tomistycznym” i in.  
Nr ORCID: 0000-0002-6993-2178

**Dominika Rejewska** – studentka filozofii na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Prac dyplomowa poświęcona zagadnieniom ontologii dzieła sztuki u Hansa-Georga Gadamera.

**Jan Siewski** – studiuje na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie oraz na Warszawskim Uniwersytecie Medycznym. Do jego zainteresowań należą metafizyka, logika i filozofia nauki.

**Antoni B. Stępień** – prof. zw. dr hab., emerytowany profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Głównym przedmiotem jego zainteresowań filozoficznych są trzy dyscypliny: teoria poznania, metafizyka i estetyka. W teorii poznania podejmował fenomenologiczną analizę deskrypcyjną, dyskusję ze sceptycyzmem oraz obronę możliwości wiedzy koniecznej

dotyczycej wiata. Jego teorię poznania określa się mianem fundacjonalistycznej, maksymalistycznej i realistycznej. W metafizyce argumentuje za pochodności wiata od bytu absolutnego, osobowego, nieskończonego, wszechwiedzącego, wszechmocnego i nieskończenie dobrego; za odrębności substancjalnej człowieka w stosunku do innych bytów, w tym za niematerialności najważniejszych działań umysłu ludzkiego oraz za istnieniem wolnej woli. Tezy te skłaniają go do uznania, że sens życia ludzkiego wykracza poza istnienie w świecie materialnym w takiej formie, w jakiej go teraz znamy. W stosunku do swego stanowiska filozoficznego używa określenia: „tomizm egzystencjalny w niektórych sprawach fenomenologizujący”. W estetyce podlega wpływowi fenomenologii w wydaniu Ingardena, a szczególnie – aksjologii fenomenologicznej. Jest autorem takich prac jak: *Wstęp do filozofii* (5 wydań); *Elementy filozofii*; *Wprowadzenie do metafizyki*; *O metodzie teorii poznania*; *Propedeutyka estetyki* (2 wydania); *Zagadnienie punktu wyjścia w filozofii. Teorie relacji: filozoficzne i logiczne*; *Studia i szkice filozoficzne* (3 tomy).

**Bartłomiej Uzar** – student Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Zainteresowania naukowe oscylują między metafizyką i logiką, zwłaszcza w kontekście scholastycznym, neoscholastycznym i analitycznym. Nr ORCID: 0000-0002-2240-1310

**Katarzyna Werkowicz** – mgr fizjoterapii i filozofii. Absolwentka studiów licencjackich i magisterskich na Akademii Wychowania Fizycznego oraz na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. W jej dorobku, znajdują się prace naukowe z obszaru medycyny i filozofii. Analizowała takie problemy jak: wstyd w relacji lekarz – pacjent oraz antropologia zawarta w polskim Kodeksie Etyki Lekarskiej.

**Bartosz Zalewski** – dr, adiunkt w Katedrze Doktryn Polityczno-Prawnych i Prawa Rzymskiego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Praca doktorska pt. *„Humanitas” w ustawodawstwie Konstytucyjnego* obronił z wyróżnieniem 2020 roku. Jest członkiem Naukowego Towarzystwa Tomistycznego oraz Polskiego Towarzystwa Historii Prawa. Jego zainteresowania naukowe dotyczą wpływu chrześcijaństwa na prawo rzymskie w okresie późnoantycznym, rzymskiego prawa karnego i jego

repcji w Europie redniowiecznej oraz wczesnonowojtnej, myli polityczno-prawnej w. Tomasza z Akwinu.

Nr ORCID: 0000-0001-7508-354X

**Michał Zembrzusi** – dr hab., profesor uczelniany w Katedrze Historii Filozofii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Pełni funkcję Zastępcy Przewodniczącego Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Jest dyrektorem serii wydawniczej „Biblioteka Rocznika Tomistycznego”. Interesuje się problematyką epistemologiczną w starożytności i średniowieczu, a szczególnie problematyką pamięci i teorii intelektu mózgowego i czynnego. Jest współredaktorem księzek w serii „Opera Philosophorum Medii Aevii”. W jej ramach w 2012 opublikował autorską monografię zatytułowaną: *Tomasz z Akwinu. Komentarz „O pamięci i przypominaniu”*. W 2019 roku wydał monografię pt. *Filozofia intelektu. Tomasz z Akwinu koncepcja intelektu mózgowego i czynnego*. Jest autorem przekładów: *Tomasz z Akwinu, Komentarz do De hebdomadibus Boecjusza*, (Warszawa 2021) oraz *Tomasz z Akwinu, Kwestia o substancjach duchowych*, (Warszawa 2023).

Nr ORCID: 0000-0003-4647-479X

